

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Бойченко Марини Анатоліївни

на дисертацію Слущького Ярослава Сергійовича

«Теорія і практика соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00.05 – соціальна педагогіка

Сучасне суспільство характеризується розвитком глобалізаційних процесів, що впливають, окрім іншого, на освітню сферу й пов'язані з підготовкою особистості іноземного студента до формування здатності виконувати міжособистісну взаємодію в умовах перебування в новому соціокультурному та лінгвістичному середовищі. Відповідно, сучасний заклад вищої освіти, який прагне вдосконалення принципу інтернаціоналізації кампусу, вимагає викладачів/консультантів, здатних генерувати, модернізувати та практично впроваджувати соціально-культурні, соціально-психологічні та лінгвістичні практики супроводу іноземних студентів. Незаперечною є думка Я. С. Слущького, що для цього потрібне дослідження історії становлення та розвитку даної системи в інших країнах, сучасного передового зарубіжного досвіду соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів та, у підсумку, виділення рекомендацій щодо модернізації вітчизняної практики підготовки іноземних студентів лінгво-культурного спрямування та подолання проблем психологічного характеру, спричинених впливом культурного шоку.

Аналіз наукових студій, що стосуються теми дисертаційного дослідження, дозволив дійти висновку щодо наявності значної уваги дослідників до різних питань соціалізації, адаптації іноземних студентів та їхнього соціально-педагогічного супроводу під час навчання за кордоном, зокрема у США; потреби в комплексному вирішенні визначених суперечностей шляхом наукового обґрунтування теорії і практики соціально-педагогічного супроводу іноземних

студентів у системі вищої освіти США. Отже, зважаючи на вищевикладене, можна стверджувати, що дисертаційна робота Слуцького Ярослава Сергійовича є **актуальним і своєчасним дослідженням.**

Дисертація є складником науково-дослідної теми кафедри соціальної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» за темою «Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення» (державний реєстраційний номер 0115U003305).

Обґрунтованість і достовірність наукових висновків, поданих у дисертації, не викликає сумнівів, оскільки вони визначаються теоретико-методологічними позиціями, що становлять базис дослідження, підтверджуються отриманими результатами, використанням значного обсягу соціально-педагогічних, історико-педагогічних та психолого-педагогічних джерел вітчизняних та зарубіжних дослідників (2005 найменувань, з них 1151 – іноземною мовою), а також застосуванням сучасних методів проведення соціально-педагогічного дослідження.

Відповідно до теми дослідження, у дисертації виділено суперечності в теорії та практиці соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів в університетах та коледжах США, визначено мету дослідження, поставлено відповідні завдання в логічній послідовності. Об'єкт та предмет дослідження характеризуємо як адекватні цілям та завданням дисертації. Автором проведено аналіз значної кількості наукової, методичної, нормативно-правової, історико-педагогічної, психологічної літератури; освітніх програм українських та американських університетів для підготовки іноземних студентів у соціально-культурному та лінгвістичному напрямках; навчальних планів тощо.

У дисертаційному дослідженні ефективно застосовувався комплекс методів дослідження: *теоретичних* – спрямованих на отримання даних стосовно предмета дослідження та розробку висновків; *емпіричних* – зорієнтованих на практичне вивчення питань, пов'язаних із предметом дослідження; *інформаційно-статистичних* – спрямованих на отримання аналітичних висновків, пов'язаних зі статистичним інформаційним компонентом.

Структура дисертації є обґрунтованою та логічною, представлена вступом, чотирма розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Сутнісний зміст кожного розділу дослідження має безпосередній зв'язок із поставленою метою та завданнями. Окремо необхідно наголосити на широкому географічному впровадженні результатів дисертаційного дослідження в освітній процес закладів вищої освіти, що підтверджується відповідними довідками про впровадження.

У результаті це дозволило теоретично обґрунтувати наукову новизну дослідження та впровадити результати дисертаційної роботи в освітню галузь, що визначило її практичне значення.

Характеризуючи наукову новизну дослідження, слід відзначити, що автором уперше теоретично обґрунтовано та змодельовано систему соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США, яка ґрунтується на відповідному методологічному інструментарії, у якому увиразнені емпірично-індуктивна та аксіоматично-дедуктивна позиції, а також відповідні підходи (системний, культурологічний, історичний, гуманістичний, синергетичний, компетентнісний, особистісно зорінтований, праксеологічний); принципи (об'єктивності, детермінізму, оптимальності, етичний, суміщення цілісного й аспектного підходів, опису – пояснення – прогнозування); та елементи акультураційної тріади (соціально-культурний, соціально-психологічний, лінгвістичний), що враховують вимоги до сучасного адаптаційного процесу, цифровізації освітньо-консультаційної діяльності.

У ході теоретичних розвідок дисертантом схарактеризовано соціально-педагогічні умови реалізації принципів полікультурної та медіаосвіти, а також розроблено періодизацію становлення та розвитку системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у Сполучених Штатах Америки, що ґрунтується на критеріях (структурно-модернізаційному, прескриптивно-стандартизаційному, соціально-педагогічному, глобалізаційно-моніторинговому)

та представлена етапами (організаційно-установчим (1911 – 1919 рр.), нормативно-правовим (1920 – 1960 рр.), інституційно-структурним (1961 – 1972 рр.), консультативно-міжнародним (1973 – 1989 рр.), оновлювально-модернізаційним (1990 – 1999 рр.), інноваційно-безпековим (2000 – 2005 рр.), глобалізаційно-інтегрувальним (2006 р. – наш час)).

Заслуговує на схвалення уважне ставлення Я. С. Слущкого до поняттєво-категоріального апарату дослідження, що, у підсумку, дозволило ввести в науковий обіг поняття «акультураційної тріади», «діахронічно-синхронічного єднання», «прямої та зворотної адаптації», «синхронійної індивідуалізації історичного процесу».

Вагомим результатом дослідження є аналіз наукових положень теорії та практики соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів, заснованого на принципах формальної/неформальної освіти; уявлення про підходи до адаптаційної підготовки іноземних студентів з урахуванням використання компонентів медіа освіти та дистанційних форм освітньо-консультаційної діяльності.

Варто підкреслити й основні здобутки, що визначають **практичне значення дослідження** та полягають у розробці навчально-методичного супроводу соціально-педагогічної підтримки іноземних студентів на соціально-культурних, соціально-психологічних, лінгвістичних, полікультурних та медіа засадах. Зокрема, дисертантом підготовлено та апробовано: *монографію* «Соціально-педагогічний супровід іноземних студентів у системі вищої освіти США: теорія та практика»; *оглядові статті в колективних монографіях* «Розвиток компетенцій як основа формування компетентності молоді», «Інтернаціоналізація освіти: рушійні сили та основи системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у США»; *навчальні посібники* «Лінгвокультурна підготовка та психологічна підтримка іноземних студентів: практичний курс», «Основи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США: теоретичний курс».

Практичні напрацювання дисертації можуть бути використані під час розробки та вдосконалення робочих програм з підготовки іноземних студентів за лінгвістичними дисциплінами; програм вступних випробувань; під час соціально-психологічного консультування іноземних студентів; розробки навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій для викладачів та психологів; здобувачами освіти, магістрантами, аспірантами, докторантами під час наукових пошуків за дотичною проблемою.

Виділимо ще низку переваг дослідження.

По-перше, у дисертації автором представлені розроблені методики аналізу та візуалізації історико-структурних даних. Під час розроблення періодизації становлення та розвитку соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США застосовано метод хронологічних координат, що дозволив визначити в кожному етапі «період діахронічно-синхронічного єднання», що характеризувався зіткненням діахронічного та синхронічного розвитку. У свою чергу, аналіз сучасного рівня соціально-культурного, соціально-психологічного та лінгвістичного напрямів у ЗВО США було проведено під час використання авторського методу визначення розгалуженості організаційно-структурної системи.

По-друге, незаперечною є наукова цінність обґрунтованої та змодельованої системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США, що дозволило дисертанту сформулювати відповідну модель, засновану на суб'єкт-суб'єктному, методологічному, змістовому, оцінному блоках, блоці засобів діагностики та результативному блоці, а також у єдності емпірично-індуктивного, аксіоматично-дедуктивного, полікультурного, медіа, змістового, технологічного компонентів та соціально-культурного, соціально-психологічного та лінгвістичного елементів.

Метою моделі дисертант визначив формування готовності іноземних студентів виконувати академічну та соціальну діяльність у полікультурному просторі США.

У суб'єкт-суб'єктному блоці моделі автор визначив два типи суб'єктів, перший представлений особистостями, які безпосередньо впливають на якість адаптаційного процесу іноземного студента. Такими представниками можуть бути викладачі, адміністрація закладу освіти, консультанти центрів підготовки іноземних студентів, психологи тощо. Своєю чергою, другим типом є безпосередньо іноземні студенти незалежно від академічного рівня.

Об'ємно представлено методологічний блок, що визначається виокремленням відповідних підходів, принципів та методів.

Змістовий блок моделі характеризується визначенням мети, завдань та функцій (діагностичної, комунікативної, прогностичної, проектувальної, організаторської) дослідження соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США. Змістовий блок ґрунтується на єдності відповідних компонентів, серед яких: емпірично-індуктивний компонент, що є похідною від дескриптивного методологічного знання і має соціально-академічну й концептуально-ґрунтовну спрямованість. Згідно з висновками Я. С. Слущкого, емпірично-індуктивний компонент забезпечив у дисертації виділення критеріїв та етапів соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США.

У свою чергу, аксіоматично-дедуктивний компонент спрямований на дослідження дисертантом сучасного стану соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США, що характеризується елементами т.зв. акультураційної тріади, серед яких: соціально-культурний, соціально-психологічний та лінгвістичний. Крім того, аксіоматично-дедуктивний компонент визначався єдністю з полікультурним та медіа компонентами.

Окрім іншого, дисертантом науково представлено компонент медіа освіти соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США, що складається з відеоконтенту, аудіоконтенту, друкованих засобів, інтернет-технологій. У свою чергу, змістовий компонент визначився виділенням структурних підрозділів американських ЗВО, що сприяють практичному впровадженню соціально-культурного, соціально-психологічного та

лінгвістичного елементів, а також характеристикою змісту їх діяльності. Технологічний компонент сприяв дослідженню дисертантом форм і засобів соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США.

Незаперечним є твердження автора щодо значимості оцінного блоку, що включав визначення рівнів соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США (низького, середнього, достатнього, високого) за кожним із елементів акультураційної тріади; а також блоку засобів діагностики, що відображав різні види діагностичної діяльності для виявлення ефективності проведеного соціально-педагогічного супроводу (опитування, тестування, співбесіди, спостереження).

Результативний блок моделі був спрямований на визначення Я. С. Слущким цілісності кінцевої мети підготовки іноземних студентів у системі вищої освіти США, а саме в підвищенні соціально-культурної, соціально-психологічної та лінгвістичної готовності іноземних студентів виконувати академічну й соціальну діяльність у ЗВО США.

По-третє, значну увагу дисертантом приділено практиці застосування компоненту медіа освіти у ЗВО США для формування соціолінгвістичних навичок та як підтримку психологічного консультування. У результаті, сфера медіа освіти визначається не тільки як здатність особистості ефективно працювати з інформаційними потоками, а і як важлива складова соціально-педагогічної роботи.

По-четверте, у дисертації окреслено перспективи розвитку української системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів на національному, регіональному та університетському рівнях, що свідчить про значний масив отриманих у процесі дослідження результатів.

По-п'яте, заслуговує на схвалення навчально-методичний та теоретико-допоміжний матеріал, представлений у Додатках до дисертації: допоміжні статистичні дані, навчальні програми, додаткова інформація теоретичного характеру тощо. Матеріали, подані у 117 додатках на 317 сторінках, відображають

об'єм проведеної аналітико-дослідницької роботи та сприяють повноті сприймання основного тексту.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Результати виконаного дисертаційного дослідження викладено у 64 наукових працях (з них 61 – одноосібна), серед яких: 1 монографія, 2 розділи в колективних монографіях, 2 навчально-методичні посібники, 33 статті (з них 24 – у фахових виданнях України, 5 статей у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, за яким підготовлено дисертацію, 4 статті у виданнях, включених до наукометричних баз Scopus/Web of Science). В опублікованих працях відображено результати кожного з розділів дисертації. Проведене ознайомлення зі змістом публікацій свідчить про наявність повного висвітлення результатів дисертації. Посилання на публікації відображено в роботі.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження апробовано у 26 публікаціях у збірниках міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, що свідчить про їх урахування в соціально-педагогічній науці щодо соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів. Отже, дисертаційну роботу Слуцького Я.С., зважаючи на форму та змістовну складову, можна вважати завершеною працею.

У цілому, позитивно оцінюючи наукове та теоретико-практичне значення отриманих дисертантом результатів, необхідно окреслити певні дискусійні положення щодо змісту роботи, а також висловити окремі побажання:

1. У підрозділі 2.3. «Становлення та розвиток соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США» автором визначаються хронологічні межі, але в інших підрозділах не акцентується увага на наявності певних хронологічних меж.

2. В історії розвитку теорії і практики соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США значну роль відігравали організаційні структури міжнародного характеру, які, своєю чергою, забезпечували інфраструктурну, нормативно-правову та інші види підтримки і розвиток системи освітнього

супроводу. На наш погляд, дисертанту слід було би детальніше зупинитися на взаємодії закладів вищої освіти США з окресленими організаціями.

3. Вважаємо підрозділ 3.3 переобтяженим теоретичною інформацією щодо технології медіа освіти та роз'яснення її компонентів: аудіо, відео, текстового та інтернет-компоненту.

4. Дисертаційне дослідження стало би більш ґрунтовним за умови розширення завдань та включення до них теоретико-практичних засад підготовки консультантів/викладачів у ЗВО США для соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів.

5. Підрозділ 4.2 треба було би посилити формулюванням власної системи вирішення проблеми соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів в українських закладах вищої освіти, а не тільки схарактеризувати перспективні напрями її розвитку.

Варто вказати, що надані зауваження є рекомендаційними і тому не впливають на загальну позитивну оцінку наукового рівня дисертаційної роботи Я.С. Слущького.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Слущького Ярослава Сергійовича є завершеною, самостійно виконаною, оригінальною науковою працею, що має теоретичне та практичне значення для розвитку вітчизняної системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів. Дослідження характеризується новими, раніше не захищеними положеннями, а отримані, у підсумку, наукові результати розв'язують, у своїй єдності, актуальну соціально-педагогічну проблему супроводу представників інших лінгво-культурних груп в освітньому просторі і мають національне та міжнародне значення.

Загалом, подана до захисту дисертаційна робота визначається ґрунтовністю та глибиною, високим рівнем теоретичного аналізу та узагальнення, самостійністю наукового пошуку, творчим підходом до візуалізації отриманої інформаційної складової, позитивними результатами впровадження в освітній процес закладів вищої освіти. Отже, зважаючи на викладене вважаємо, що дисертаційна робота «Теорія і практика соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у

системі вищої освіти США» відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» затвердженого Постановою КМУ від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів», що дає підстави для присудження Слуцькому Ярославу Сергійовичу наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

Марина БОЙЧЕНКО

Підпис М.А. Бойченко засвідчую
Проректор з науково-педагогічної
(наукової) роботи

Ольга КУДРИНА

01.12.2022 р.